

ב"ה

פרשת שופטים

שופטים... בכל שעריך

דברים טז, יח.

מינוי שופטים רק בארץ ישראל ?

הרמב"ם בריש הלכות סנהדרין כותב: "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר¹ שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך שופטים אלו הדיינים . . שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה כו".

[היינו, שהשופטים מורים את הדין – לדעת את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תיעשנה, והשוטרים פועלים היראה אצל העם – שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם – שעל ידי זה יביא הלימוד לידי מעשה בפועל].

ואחר כך ממשיך הרמב"ם בהלכה שלאחרי זה: "אין אנו חייבים להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד אבל בחוץ לארץ אינן חייבים להעמיד בית דין בכל פלך ופלך".

ובנושא כלי הרמב"ם על אתר² תמהו – כי זהו היפך גמרא מפורשת במסכת מכות³: "והיו אלה לכם גו"⁴, למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוץ לארץ, אם כן מה תלמוד לומר בשעריך, בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחוץ לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר".

¹ ר"פ שופטים.

² רדב"ז כס"מ ולח"מ, ועוד.

³ ז, א.

⁴ במדבר לה, כט.

יש גורסים⁵ ברמב"ם "אבל בחוץ לארץ אינן חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך", ויש מפרשים⁶ כוונת הרמב"ם דרך "בכל פלך ופלך" אינן חייבים להעמיד, אבל חייבים להושיב בית דין בכל עיר ועיר", עיין שם.

אבל ברמב"ן על התורה (על הפסוק "שופטים ושוטרים תתן לך"), כותב וזה לשונו: "בחוצה לארץ אינם חייבים למנות להם בית דין אבל כאשר יצעק המעוות יעמדו עליו הראויים לשפוט ובמשפטיהם ישפטהו או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטהו. . . ולפי זה אין ישראל שבחוץ לארץ מצווים למנות להם דיינים בעירות וכן כתב כבוד הרב ר' משה".

הרי ברור מדברי הרמב"ן [שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם, ואף דר בסוף ימיו בארץ ישראל – מקומו של הרמב"ם (שמנוחתו כבוד בטבריה), ובודאי ראה כתבי יד מדויקים של הרמב"ם כו'] – שלדעת הרמב"ם אין חיוב להושיב דיינים בחוץ לארץ, לא בכל פלך ופלך ולא בכל עיר ועיר – כפי שכותב בפירוש "או יעלה לארץ. . . ושם ישפטהו".

ויש לקשר ענין זה עם ימי הפורים – כי לפי חידושו זה של הרמב"ם, שבחוץ לארץ אין חייבים להושיב בית דין כלל, יתורץ דבר תמוה שמצינו בסיפור ימי הפורים:

בקשר לחטאם של בני ישראל בזמן מרדכי ואסתר "שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (שמשום כך "נתחייבו. . . כליה") – איתא במסכת מגילה⁷: "הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים".

ונשאלת השאלה – כיצד תתכן התנצלות זו, שבני ישראל "לא עשו אלא לפנים" ולא התכוונו בכך למרוד נגד רצון ה' – בה בשעה שהשתתפותם בסעודתו של אחשוורוש היתה בנוכחותו של מרדכי (כדברי חכמינו ז"ל⁸ על הפסוק⁹ "כרצון איש ואיש" – כרצון מרדכי. . . דכתיב ביה¹⁰ איש יהודי והוא הזהירם "לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש"¹¹; ומכיון שמרדכי היה אחד מחברי הסנהדרין - ומראשיהם נמצא שבעשייתם עברו על הוראתו של בית דין. והלכה פסוקה (ברמב"ם ריש הלכות ממרים) ד"כל מי שאינו עושה כהוראתן (של בית דין) עובר

⁵ כס"מ ולח"מ.

⁶ רדב"ז.

⁷ יב, א.

⁸ מגילה שם, סע"א.

⁹ שם ח.

¹⁰ אסתר ב, ה.

¹¹ אסתר ז, יז.

בלא תעשה שנאמר¹² לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (וכן על העשה ד"על פי התורה אשר יורוך)!

[ואין לתרץ שתוקפו של פסק דין בית דין הוא רק כשבא בתור מענה על שאלה. מה שאין כן בנדון דידן שמרדכי הזהיר מבלי שישאלוהו על כך – שהרי מפורש ברמב"ם (על אתר) שתפקידו של בית דין הוא (לא רק לישב במקום מסוים ולחכות עד שיבוא מישהוא לשאול שאלה. כי אם) לשלוח "שוטרים" להסתובב בשווקים וברחובות וכו' כדי לתקן כל דבר שאינו כדבעי "וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבית דין כו"'].]

אמנם, שאלה זו היא רק לפי דעת הפוסקים (על פי סוגיית הגמרא במכות) שגם בחוץ לארץ יש חיוב להושיב בית דין (על כל פנים בכל פלך ופלך) – ואם כן בודאי הושיבו בית דין בשושן הבירה, להיותה עיר גדולה ועיר הבירה (דכל מלכות אחשורוש, ועל אחת כמה וכמה דה"פלך"). ובפרט ששם נמצאו "החרש והמסגר"¹³ שהגלו "עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה"¹⁴:

מה שאין כן על פי דעת הרמב"ם – שבחוץ לארץ אין חיוב להושיב בית דין – מתורץ הענין בפשטות, שכן, בשושן הבירה לא היה בית דין (ובמילא, זה שבני ישראל לא שמעו לאזהרתו של מרדכי אינו בגדר עובר על הוראתן של בית דין).

האפשרות היחידה לתוקפו של "השופטים ושוטרים" בחוץ לארץ היא – כדברי הרמב"ן בדעת הרמב"ם – רק "כאשר יצעק המעוות (שאז) יעמדו עליו הראויים לשפוט במשפטיהם": ובנדון דידן, ש"הם לא עשו אלא לפנים (מיראה)", לא הייתה שום "צעקה" (וביקוש להוראתו של בית דין).

¹² דברים יז, יא.

¹³ מלכים ב. כד, טז.

¹⁴ אסתר שם ו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 376, וש"נ.

[והאפשרות השניה – שברמב"ן שם – "או יעלה לארץ . . ושם ישפטהו", בודאי לא היתה שייכת בזמן ההוא דגלות בבל]. ויש להאריך בזה, אבל (מפני כמה סיבות) אין כאן מקומו.

קטע משיחת פורים, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשמ"ה ע'1444.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה